

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN MET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / G.J. van Middelkoop

GENERATIES IN DE KERK

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN
G.J. van Middelkoop
Generaties in de kerk

61

MEDITATIEF
J. Hagg
Prins Noga en en anderen

66

WANDELEN
MET GOD
R.J. Meijer
Mechanisch geloof

67

ACHTERGRONDEN
E.A. de Boer
Boven en beneden

69

EVANGELISATIE
EN ZENDING
G. Markerink
Van kweekvijver naar
gavengerichtheid

73

LIED VAN DE WEEK
J. Smelik
Lied 319, Looft God, die zegent
al wat leeft

75

en verder...
Uit de kerken
Nieuw uitgekomen

Binnen de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken wordt over verschillende dingen vandaag anders gedacht dan vroeger. De een vindt die ontwikkelingen positief, De ander krijgt er een onbehagelijk gevoel door. Nog weer anderen zijn zeer verontrust en komen tot overspannen reacties.

De verontrusting krijgt vooral stem in het blad Reformanda, soms begrijpelijk, soms buiten proporties. Sinds de jaarvergadering van april dit jaar staat het blad op het standpunt, dat er sprake is van valse profetie in de Gereformeerde Kerken. Ik heb een en andermaal bezwaar aangetekend tegen deze kwalificatie, die onze onderlinge saamhorigheid aanfust. Toch blijft het blad volhouden dat er sprake is van een ingaan tegen Schrift en belijdenis onder ons, en dat op heel wat punten, Zien wij niet dat er een 'stille revolutie' gaande is?

Nee, dat zien wij zo niet. Je kunt veel vragen en zorgen hebben, Dat wat ons vroeger bezielde, wordt vandaag niet meer zo gedeeld en aangevoeld. Hoe komt dit? Wat is er precies aan het verschuiven en hoe moet je dat taxeren? En welke actie vraagt dit van ons in deze tijd? Moeilijke vragen. Ik wil met u een poging doen daar greep op te krijgen. Daarvoor kijken we eerst naar de verschillen tussen generaties in de kerk, Later komen we dan nog op de opstelling van Reformanda terug.

De tijden veranderen, en wij met hen

Ik begin met een prikkelende constatering: *de tijden veranderen, en wij met hen*. Dat is waarschijnlijk geen geruststellend begin voor dit artikel. Misschien vindt u het wel reden om heel kritisch en argwanend verder te lezen. Toch is het geen uitdrukking die in deze relativiserende postmoderne tijd is bedacht. Her is een citaat van *Augustinus*, van pas in zijn tijd, van pas ook in de tijd waarin wij leven. Waarom wordt er vandaag niet meer precies zo gedacht als vijftig jaar geleden? Omdat de tijd en de omstandigheden zijn veranderd. En omdat mensen dingen die zij zelf niet hebben beleefd anders

taxeren dan wie er persoonlijk mee geconfronteerd zijn en zich voor vaak niet eenvoudige keuzes zagen geplaagd. Dat heb ik geleerd van het denken over generaties, zoals dat in sociologische kring is ontwikkeld. Wat dat inhoudt, wordt duidelijk, als we hij wijze van voorbeeld kijken naar de maatschappelijke veranderingen in de jaren zestig.

Culturele revolutie in de jaren zestig

In de Nederlandse samenleving van jaren zestig kwamen vrij plotseling grote verschillen aan het licht tussen ouderen en jongeren. Dat leidde tot ingrijpende veranderingen in de maatschappelijke verhoudingen en tot een andere cultuur. Ouderen en jongeren bleken heel verschillend tegen de dingen aan te kijken. De *ouderen* waren opgegroeid in de crisisjaren met hun werkloosheid en schaarste. Vervolgens kregen zij de Tweede Wereldoorlog te verwerken. Na 1945 werd hun inzet gevraagd voor de wederopbouw. Door hard werken en afzien kwam er een herstel van de economie. Maar het duurde nog tot het begin van de jaren zestig, voor er een begin van welvaart kwam. Veel *ouderen* zagen als ideaal, dat hun kinderen het beter zouden krijgen dan zij het zelf hadden gehad, vooral materieel.

De *jongeren*, groot geworden in de jaren vijftig en zestig, beleefden dat anders. Toen de lonen gingen stijgen en er dingen binnen het bereik kwamen die tot dan toe als grote luxe werden beschouwd, waren zij daarvan niet zo onder de indruk. Zij stelden de kritische vraag: is dat het nu? Een materialisme zonder idealen? Moet het ons vooral gaan om grotere welvaart? Is wel-zijn niet veel belangrijker? Het gaat toch vooral om de kwa-

liteit van het leven? Dal vraagt om andere verhoudingen: democratisering, en de verbeelding aan de macht!

Zo kon je twee heel verschillende houdingen zien. Twee uiteenlopende opstellingen tegenover de dingen. En wederzijds onbegrip tengevolge van een totaal ander verwachtingspatroon.

De socioloog *Becker* verklaart de generatieverschillen uit de ervaringen die mensen opdeden in *de jaren waarin zij gevormd werden*. Tussen je tiende en je vijftiengste krijg je bepaalde opvattingen over wat belangrijk voor jou is, wat de *waarden* zijn waardoor je je denken en doen laat bepalen. Die opvattingen over wat voor jou heel belangrijk is en bepalend voor je opstelling, in het leven (hij noemt dat *waarden-oriëntaties*), pleeg je gedurende je hele leven als volwassenen te behouden, zegt hij.

Als we door deze bril naar de dingen kijken, begrijpen we iets meer van de vervreemding die zich in de jaren zestig voordoede tussen de generaties. De *ouderen* hadden een heel andere levensinstelling dan de *jongeren*, en dat hing samen met de verschillende tijden waarin zij opgegroeid waren.

Dit voorbeeld van de jaren zestig kan ons helpen als we nu verder gaan kijken naar de ontwikkelingen in onze keiken.

Kerkelijke verschuivingen in de jaren negentig

In de loop van de jaren negentig kwam steeds duidelijker naar voren dat jongeren in de kerk een aantal dingen anders beleefden en zagen dan de oudere generatie.

De *ouderen* waren opgegroeid in tijden waarin duidelijke keuzes gemaakt moesten worden: in de Vrijmaking, rond de Open Brief van 1966, voor een echt gerefor-

KERNREDACTIE

DRS G.J. VAN MIDDELKOOP
PROF DR B. KAMPHUIS

OVERIGE REDACTIELEDEN

DRS E.A. DE BOER, DRS B. BOS,
DRS A.L. Th. DE BRUIJNE
DRS I.D. HAARSMA, DRS P. HOUTMAN,
DRS B. LUITEN, DRS K. DE VRIES

MEDEWERKERS

J.J.D. BAAS, J.M. DE JONG
DRS A.S. VAN DER LUIGT
DR J. SMELIK, DRS H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT

H. PRINS, Meulenbeldlaan 159, 7602 XK Almelo, tel. 0546-870843 E-mail: reformatie@wxs.nl

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen

UITGEVER

Print Media bv, Bedum, Technische Redactiescholing, Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES

Scholma Druk, postbus 7.9780 AA Bedum
Telefoon 050-3013636 Fax 050-3012732
(o.v.v. Reformatie)
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg
ING Bank 6630 92 620

ABONNEMENT

f 92,50 per jaar Studenten f 77,- per jaar
(binnenland) f 179,- per jaar (buitenland
zeepost) Opzegging dient 1 maand voor
het verstrijken van het lopende jaar te
geschieden

Losse nummers f 2,50 (incl. Porto)

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

meerde politiek en voor de opbouw van gereformeerd onderwijs. Duidelijke keuzes en soms grote offers van tijd en geld, in een leven dat nogal eens vroeg om strijd en afzien van eigen belang, soms met miskenning en veroordeling door de omgeving. De ouderen hadden vooral aandacht voor Woord, kerk en verbond. Hun opstelling, werd gekenmerkt door belijndheid, keuzes, commitment. Zij hadden een sterk besef van de antithese tussen kerk en wereld en zagen daaruit vaak een isolement voortvloeien voor wie zich wilde laten leiden door de Schrift en de belijdenis van de kerk. Als je met ouderen sprak, viel op dat zij sterk waren in het redeneren. Ze waren vooral gericht op de dingen die je 'objectief' kunt noemen en praatte minder persoonlijk.

Daarnaast vertoonden de *jongeren* vaak een wat atider beeld. Ook als ze zich niet duidelijk afzetten tegen hoe hun ouders geloofden en dachten, constateerde je toch andere accenten. Ze hadden meer aandacht voor de Geest, voor het beweeglijke, voor de beleving. Ze legden minder nadruk op de kerk en wilden met de vragen rond de kerk en de kerkelijke verdeeldheid wat pragmatischer omgaan. Hun aandacht was sterker gericht op het persoonlijk geloof en de eigen keuzes die dat in ieders leven vroeg. Het denken vanuit het verbond stond bij hen niet zo voorop. Ze kenden een levend geloof, met liefde voor de HERE, maar wilden dat beleven in contact met de eigen tijd. Ze gebruikten minder grote woorden, toonden minder stelligheid en meer reserve; een christi weet nog niet alles zo precies. Ze hadden de neiging om meer te zoeken naar wat hen met anderen verbond dan naar wat scheidde. Vanuit een grotere openheid

naar anderen, die je ontmoette op je werk en in je vrije tijd, verminderde het gevoel van antithese en neigden ze meer tot een synthese. Dat hing ook samen met een ander levensbesef, waarin ze meer oog ontwikkelden voor gevoel en ervaring en ook het geloof meer subjectief en persoonlijk gingen beleven.

Ook in deze kerkelijke ontwikkelingen zag je wederzijds onbegrip en zorgen over en weer: Waren de ouderen niet erg aan het verstarren? Gingen zij wel met hun tijd mee? En was er bij jongeren niet sprake van een zorgelijke vervaging? Dreigden zij het zicht kwijt te raken op dingen die we in onze gereformeerde traditie toch altijd heel belangrijk vonden? Waar kwam deze vervreemding en verwarring vandaan?

De achtergrond van de tijd

Ook hier kunnen we de verschillen beter begrijpen, wanneer we letten op tijd waarin ouderen en jongeren waren opgegroeid en waarin zij hun 'waarden-oriëntaties' hadden gevormd. Tijden die grote verschillen te zien gaven:

* *de jaren vijftig* en *zestig* waren de periode waarin de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken werden opgebouwd. De kerken waren klein en werden van buiten en van binnen bedreigd. Het klimaat in de wereld werd beheerst door de koude oorlog en in de kerk leefde het besef dat we in de eindtijd verkeerden. Buiten de Gereformeerde Kerken was er een streven naar synthese, politieke doorbraak en oecumenische openheid. In deze ongunstige context hield God de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken staande tegen aanvallen van buiten en van binnen. Door allerlei moeiten en zwakheden

heen mochten zij op gereformeerd spoor blijven. Je mocht binnen die kerken je leven ervaren als een leven in verbondenheid met God. De kerkelijke strijd van de jaren zestig kende verwarrende complicaties, waardoor we ook velen zagen weggaan met wie we graag kerkelijk één waren gebleven. Ten diepste ging het echter in deze strijd om de vraag: *hoe willen we gereformeerd zijn en blijven in deze tijd?*

* *de jaren zeventig en tachtig* zijn verschillend beleefd: Voor ouderen vormden ze - tegen de achtergrond van de moeilijke jaren daarvoor - een periode van herademing. Er was een grote onderlinge eensgezindheid, die consolidatie en verdere opbouw mogelijk maakte. Onze gereformeerde actie, vroeger soms wat meelijndend en negatief bekeken, vond nu ook in bredere kring waardering. We werden geaccepteerd en we mochten er zijn.

Maar *jongeren*, die in deze tijd opgroeiden en de dingen bekeken zonder besef van de achtergrond van de vorige perioden, zagen de nieuwe situatie als een vanzelfsprekendheid. *Wij kenden dat contrast niet*, schreef iemand; *de in strijd en onrust persoonlijk toegeëigende overtuigingen waren in onze ogen synoniem met vanzelfsprekendheid en objectiviteit*. Soms werd dat met plezier geaccepteerd. Anderen ervoeren daarin echter iets van zelfgenoegzaamheid en introverte knusheid. Hoe dan ook: zij groeiden erin op, zij accepteerden het met of zonder kritiek, maar zij kenden niet het vuur van de overtuiging dat gloeide in de opvattingen en de opstelling van hun ouders. En terwijl alles wel zijn gang bleef gaan, dringt zich achteraf de vraag op: ging de glans eraf, raakte de vaart eruit en is de bezieling geleidelijk aan verdwenen?

* *de jaren tachtig en negentig* lieten daarbij ook heel wat algemene veranderingen zien in de context waarbinnen wij gereformeerde kerken mochten zijn. We beleefden een steeds grotere welvaart. We kregen een ruimere blik door langere en hogere opleidingen, door buitenlandse reizen, door de groei van de media. De samenleving vertoonde een steeds verder gaande ontzuiling en deconfessionalisering. Zowel door schaalvergroting als door principiële verwatering kwam er steeds meer samengaan en raakte afzondering uit de tijd. Er was een ik-tijdperk waarin de individuele beleving voorop kwam te staan. Er volgde een non-sense periode waarin zakelijkheid belangrijker werd dan principe of ideologie. En de cultuur verzandde in een postmoderne benadering waarin alle grote woorden lijken Iccg te lopen en veel dingen relatief worden gevonden.

Veranderend levensgevoel

We kunnen concluderen: ook in de kerk geldt, dat ouderen en jongeren zijn opgegroeid in verschillende tijden en dat ze daarvoor ook anders tegen de dingen aan kunnen kijken. Natuurlijk valt er best wat af te dingen op deze benadering. In de openvolging van generaties gedurende een halve eeuw is er meer dan een tweedeling van ouderen en jongeren. En binnen de groep ouderen van een bepaalde tijd kun je ook verschillen constateren, net zo goed als tussen jongeren. En een derde nuancering is, dat mensen in de loop van hun leven ook veranderen. Ook oudere leven in nieuwe tijden en nemen daar iets van mee: in de mode, in de inrichting van hun huis, en evengoed in je denken en de manier waarop je met de dingen omgaat. Niet

alleen jongeren, maar ook ouderen worden beïnvloed door de *veranderingen in het levensgevoel* in hun tijd. Zo hebben wij allemaal in de afgelopen decennia te maken gehad met een aantal verschuivingen in het geloven:

- * van vooral aandacht voor God naar ook aandacht voor de mens
- * van een sterk gericht zijn op de hemel straks naar meer oog voor het aardse leven nu
- * van het overheersende besef dat God boven de wereld troont naar het sterker beleven van Gods nabijheid in ons leven (van 'transcendentie' naar 'immanentie' noemt men dat)
- * van openbaring naar ervaring
- * van het objectieve naar het subjectieve
- * van de vraag: hoe zit het met de dingen? naar de vraag: hoe werkt het? - van 'wat' naar 'hoe' (van 'ontologisch' naar 'functioneel')
- * van moeten naar mogen
- * van een leven volgens eigen innerlijke overtuiging naar een voortdurend afstemmen op je omgeving - van kompas naar radar.

Onder invloed van deze verschuivingen staan mensen vandaag anders in het leven dan vroeger. De een minder, de ander meer. Globaal genomen kun je ook zeggen: ouderen minder, jongeren meer. Natuurlijk zijn ook deze aanduidingen van de veranderingen in het levensgevoel niet meer dan een grove schets. Een schets die de dingen erg vereenvoudigt, om niet te zeggen versimpelt. De werkelijkheid zit ingewikkelder in elkaar. De dingen liggen niet zo absoluut als hier getekend. Toch kan ook deze grove schets ons helpen om de situatie waarin we vandaag verkeren, wat beter te doorzien. Er beter te begrijpen

waarom anderen zo denken en de dingen zo beleven als zij doen. En ook waarom wijzelf denken en beleven op onze manier. Zodat we elkaar beter kunnen volgen. En zo nodig aanspreken.

Verstand en gevoel

Laten we een concreet voorbeeld nemen. Wat betekent ons geloof voor ons? Praten we daarover vooral verstandelijk? Of praten we liever over wat liet voor ons gevoel en onze beleving betekent? Ik denk, dat we in de tijd die we meemaakten allemaal zijn gaan opschuiven en nu meer aandacht hebben voor liet gevoel dan vroeger. De een meer, de ander minder. De een sneller, de ander langzamer. Dat is er de oorzaak van, dat je in gesprekken niet anderen merkt, dat we de dingen niet op dezelfde manieren beleven. En dat we er verschillend tegenaan kijken.

Maar we moeten daarbij wel blijven beseffen, dat voor iedereen beide begrippen, zowel het verstand als het gevoel, iets betekenen. Hoe sterk je ook de nadruk legt op de openbaring, er is ook plaats voor geloofservaring. Hoeveel aandacht je ook wilt vragen voor het persoonlijke en subjectieve, je kunt er niet omheen ook het objectieve, het boven-persoonlijke te laten gelden. En als dat zo is, moet het mogelijk zijn, elkaar in ieder geval te begrijpen en aan te voelen. Dat is nog niet hetzelfde als elke positieus accepteren. Es is reden voor opscherping van elkaar, voor kritische correctie. Als we bereid zijn Gods Woord de beslissende stem te geven voor hoe we denken en voelen, moet een samen luisteren naar de Bijbel ons kunnen helpen om een standpunt te vinden waarin de waarheid van beide uitersten verantwoord tot zijn recht komt.

En beide elementen hun waarde krijgen als de twee brandpunten van de ene ellips.

Dat standpunt kan dan nog wel een zekere bandbreedte hebben, maar het kent duidelijke grenzen en het wijst opvattingen die daarbuiten liggen af.

Levende verbondenheid met Christus

Ook binnen de Gereformeerde Kerken beleeft niet iedereen het gereformeerde geloven op dezelfde wijze. We zagen de leer altijd als iets belangrijks. We gingen uit van Schrift en belijdenis. We legden nadruk op verbond en kerk. Maar niet ieder ziet de levende betekenis daarvan altijd even scherp. En je kunt de vraag heluistercii, of dat 'leerstellig' geloven wel gepaard ging en gaat met een levende verbondenheid met Christus.

Niet alleen kritische jonge mensen bekijken het gereformeerde leven soms zo. Ook van ouderen kun je wel horen, dat zij in de geloofsopvoeding die ze van hun ouders kregen de levende warmte hebben gemist. Zo hebben zij het in ieder geval ervaren. Vanuit dit subjectief beleefde gemis wordt het gereformeerde geloven dan gezien als te verstandelijk. Het hooft komt er meer tot zijn recht dan het hart. Je mist warmte in de kerk. En je zoekt naar opvulling voor dit gemis. Als je dan naar het evangelische kijkt, kan het lijken dat je daar kunt vinden wat je zoekt.

Wat aanspreekt in de evangelische geloofsbeleving is de nadruk op de persoonlijke relatie met de Heer. De sterkere individuele beleving van het geloof, de warmte en de opgewektheid. Dr Hymé Stoffels signaleerde in het onderzoek onder EO-leden *De Boodschap en de kloof*, dat het geloof van velen in de afgelopen tijd meer iets van henzelf is geworden en tege-

lijktijd ook sterker werd. Er is daarbij een verschuiving van de nadruk op de kerkelijke leer naar de persoonlijke beleving. Het accent is meer koinen te liggen op 'vertrouwen' en minder op 'weten'. Meer op 'bevinding' en minder op de 'ratio'. Meer op 'mogen' en minder op 'moeten'. Meer op de persoonlijke relatie met Christus dan op allerlei regels en opvattingen. Al met al: een wending van een dogmatisch belijnd geloof, sterk gebonden aan een speciale kerk, naar een meer gevoelsmatig, subjectief, op persoonlijke ervaring gericht geloof.

De vraag die nu rijst is: is dit een goede ontwikkeling? Moeten we blij zijn met deze gang van zaken? Daarmee stappen we over van het beschrijven en verklaren van feiten naar de waardering, de taxatie ervan. Daarover de volgende keer.

Drs. G.J. van Middelkoop is oud-conrector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Rotterdam en oud-rector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Amersfoort

uit de kerken

Spakenburg-Zuid – Beroepen: H. Hoksbergen, kandidaat te Amersfoort.

IJsselmuiden – Beroep aangenomen: J.H. Soepenbergh, kandidaat uit Kampen, die bedankte voor Zaamslag en Maassluis.

Groningen - Scriba: Zr. J.H. Klammer-de Vries, tel. 050-3180678 (adres blijft: Paulus Potterstraat 2,9718 TJ Groningen)

Bodegraven-Woerden - Sinds korte tijd is het adres voor de preekvoorziening gewijzigd in: Mw. M. Scholten-Janssen, Willem de Zwijgerstraat 41,2411 VT Bodegraven (0172-615452).

STICHTING WOORD EN WERELD

Ds. L.E. Leeftink

Tot versterking van ons geloof

*Ter voorbereiding op de viering van het Heilig Avondmaal
96 pag. genaaid/gebroscheerd, geïllustreerd*

ABONNEMENT CAHIERS f 12,95. LOSSE VERKOOP f 15,95. BEL VOOR ABONNEMENTEN OF UITGEBREIDE FONDUSLIJST 050 - 301 36 36

PRINS NOGA EN DE ANDEREN

J. Hagg

'Verder: Jibchar, Elisama, Elifelet, Noga, Nefeg, Jafia, Elisama, Eljada en Elifelet' 1 Kronieken 3:6-8.

Nooit van gehoond!

Ik ten minste niet, zo op het eerste gezicht. U wel? Toch zijn het zeker niet de minsten. Van koninklijke bloede zijn ze. Zonen van David. Probeer maar eens hoever je komt: Salomo noem je al gauw als eerste. Maar hij was eigenlijk pas (ten minste) de tiende. Absalom kent ook iedereen. Maar wie staat er ooit bij stil dat zijn opa de koning van Gesur was, dat kleine aramece rijk dat David ooit uitroeide. Voer voor psychologen. Enig idee wie de oudste was? Amnon. Zijn wieg stond in Hebron, waar David de eerste zeven-en-een-half jaar regeerde. En je eerste kind vergeet je toch nooit. Hoc dat was. De beginnersfouten die je maakte. De idealen die je koesterde. Zou dat bij David anders geweest zijn? Maar het werd een ramp met Amnon (Betrouwbaar). Wij bleek allerm minst hetrouwbaar, vergreep zich aan zijn halfzus Tamar en werd vermoord door zijn broer Absalom. Misschien komt nog iemand op Adonia. Die had aspiraties op de troon, die al verzeigd was aan Salomo. Hij heeft het ten slotte niet overleefd. Vreselijke verhalen. Dat zijn het toch stuk voor stuk.

Ruilen met David?

Mij niet gezien. Had David eigenlijk nog wel kinderen waarmee het wel goed is afgelopen? Dat vermeldt de geschiedenis niet. Misschien wel. De andere zonen worden alleen maar opgesomd. Dat is trouwens al heel wat vergeleken hij de dochters. Daarvan wordt alleen gezegd dat ze hem geboren werden bij vrouwen en bijvrouwen in Hebron en Jeruzalem. (2 Sam.5:13). We lezen de namen.

Zeggen: 'Wist jij dat David zijn tweede zoon Daniël noemde?' En: 'hij noemde er ook één Natan, zeker naar de profet die hem het Ieven redde'. En verder nemen we de lijst zomaar voor kennisgeving aan. Toch?' 'Vreemd' zeggen we misschien nog als we de moeite nemen de lijsten met elkaar vergelijken. (2 Sam.3:2-5, 5:14-1h en 1 Kron.3:1-9). 'Er lijken dingen niet helemaal te kloppen. Hadden sommige zoons een dubbele naam? Zijn er overschrijffouten gemaakt? Waren er echt twee Elisama's en twee Elifelets in Davids gezin? Lijkt me lastig!' Het wordt al persoonlijker. Daar wil ik naai-toe. Denk erom: achter elke naam zit een persoon van vlees en bloed. Met een eigen achtergrond, een eigen verantwoordelijkheid en een beloftevol toekomstperspectief.

Prins Noga....

'Glans' was zijn naam. Maar had zijn nog-iiet-niet-anonieme leven wel glans? Zag iemand hem nog staan? Ik zie hem zitten aan tafel tussen zijn oudere halfbroers en zijn jongere halfbroertjes. En die ene 'adoptief-broer' Mefiboseth. Jonatans kreupele zoon die geregeld meeat (2 Sam.9:11). Hoe zal dat geweest zijn? Had het iets van het vreedzaam samenzijn van Psalm 133? Of was het een concurrentieslag wie de sterkste verhalen kon opdissen en moest prins Noga maar afwachten of hij ooit nog eens aan de beurt kwam? Zong David de verse Psalm van de week voor en zong het jongenskoor hem na? Mocht David uit eigen ervaring meemaken wat hij neerschreef in Psalm 8: uit de mond van (mijn) kinderen heeft de Here Zich sterkte gegrondvest.....? Zon-

gen ze alleen plichtmatig! Of dééd het ze ook echt wat?

En op een verjaardag....

Hoc zou dat gegaan zijn? Feest. David maakt tijd. 'Hé, pap, doe nog eens één keertje voor hoe u dat deed met die reus Goliath!'. En dan nadoen natuurlijk. Allemaal een beurt. En wedstrijden met houten zwaardjes. En speerwerpen met échte cperen. En samen op leeuwenjacht..... Of kwam daar allemaal niets van terecht? Staatszaken. Veldslagen. Op avontuur (al dan niet amoureux). Het zou wel eens heel lastig geweest kunnen zijn. dat leventje van prins Noga en zijn mede-figuranten. Opgroeien in de harem van het paleis. En dan het uniform aan. 'En denk erom dat je het goede voorbeeld geeft - er wordt op je gelct!'. Allemaal anders dan wij, maar toch....

Prins U-en-ik

Als figuranten kunnen we ons vocelen op het wereldtoneel. Toch mogen we prinsen en prinsessen heten. Behorend tot datzelfde volk-aller-tijden dat de benoeming kreeg 'Koninklijk priesterschap'*. Besnijdenis werd intussen doop. Maar verbond blijft verbond. Belofte blijft belofte. Opdracht blijft opdracht. En onze God was en is en blijft Dezelfde. Als dar geen perspectief biedt!

Ds. J. Hagg is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Zuid

* Exodus 19:5-6, 1 Petrus 23:9. tHeel opmerkelijk 2 Sam.8:18 'en de zonen van David waren priesters'

W wandelerí met God

De dominee op catechisatie vertelt hoe het zit Zondags in de kerk luister je naar bekende woorden. Het kerkelijk seizoen is weer op gang gekomen. Best geruststellend: patronen hebben zich weer in gang gezet. Geloof hoort erbij.

Iets dergelijks kan je wel eens aanvliegen: is het werkelijk zo geruststellend? Hoe vanzelfsprekend gaan wij om met geloof en kerk? Wat blijft er over als vanzelfsprekendheid wegvalt?

Angst

Het kan er diep inzitten. Iemand maakte jarenlang oorlog mee. Altijd moest Rijk op z'n hoede zijn. Jaren later herinnert nog veel in z'n doen en laten aan die situatie. Een bepaalde oplettendheid. Een zekere achterdocht. Een manier van lopen, van kijken. Zoiets heb je niet zomaar weer kwijt. Iets binnenin je blijft op de achtergrond aanwezig, ook al leef je weer jarenlang veilig. Wat ik bedoel te zeggen is: angst is iets dat een heel mechanisme in werking zet. Ook zonder dat je het je bewust bent. Je leeft eruit. En één ding moet gezegd: het werkt.

Werkt het ook zo bij geloof? Iedereen zal dit gelijk ontkennen: geloven doe je niet uit angst. De praktijk is nogal eens anders.

Geloven omdat het moet

Vraag maar eens: waarom gelooft u? 'Omdat het moet'. Een ander: 'anders kom ik in de hel'. Of: 'omdat God dat van ons eist'. Waarom ga je naai de kerk? 'Omdat het hoort'.

Is het wel waar dat angst geen rol speelt in ons geloof? Wie wil er naar de hel? Precies, niemand. Dus kijk je wel uit. En ik weet wel dat ik met mijn kerkgang niets verdien, maar toch... Soms lijkt het feit dat ik er twee keer zit belangrijker dan de vraag hoe ik aanwezig bent. Het is vreemd te ervareti, maar ik zie het gewoon gebeuren: Steil gereformeerd gedrag dat gepaard gaat met schijnbaar onbewogen en automatisch de kerkhank in- en uitschuiven. Wellicht diep overtuigd, maar o zo vanzelfsprekend. Je moet dan de vraag niet stellen: waarom doen we iets? We doen het omdat het zo hoort. Zo moet het. Ja, zo moet het blijkbaar, maar innerlijk is een leegheid voelbaar. Geloof begint een mechanisme te lijken. Eenmaal in beweging gezet draaien de patronen hun vaste gang. Maar wie is God eigenlijk?

Jongeren

Heel anders lijkt het te werken bij jongeren: veel vanzelfsprekendheden hebben zij losgelaten. Dat is ook wel zo. Toch loop ik rond met één punt. Met toch een

zelfde vanzelfsprekendheid combineren zij geloof met levensstijl die er haaks op kan slaan. Dat lijkt probleemloos te kunnen. In de classis Buitenpost gaven jongeren in een enquête aan dat 49% geen moeite heeft met sex voor het huwelijk. Nog eens 36% stelt daarvoor als enige voorwaarde een langere verkeringsstijd. Concreet: op die bewuste jeugdavond, waar waarschijnlijk toch vooral gemotiveerde kerkjeugd op af kwam, had 85% uiteindelijk geen bezwaar tegen seksuele gemeenschap voor het huwelijk.

Ook bij jongeren kom je patronen tegen die zich amper bevragen laten. Het lijkt vanzelfsprekend. Betrokkenheid bij kerkdiensten, catechisaties en vereniging gaan soms amper dieper dan 'ik ben er toch?'. Ik bedoel maar. Bij alle andere aspecten die spelen: geloof en kerk zijn ook nu weer groten-deels ingepast in een patronenstelsel. Soms ervaren als keurslijf en betuttelend. Soms probleemloos omdat er niet verder nagedacht wordt. Geloven omdat het hoort. Opnieuw: wie is God in zo'n geval?

Camera's

Angst kan zo ingebakken zitten, dat we het ons amper meer bewust zijn. Toch wijzen allerlei signalen nog steeds die kant op. Zoiets kan pijnlijk scherp worden bij bepaalde bijbelgedeelten. Neem nou Psalm 139, het begin: *HERE, U doorgrondt en kent mij, U kent mijn zitten en mijn opstaan....*

Worden we hier warm van? Of roept het iets anders op? Zoiets als bij de discussie over camera's in de binnenstad. Amsterdam, Zwolle en andere plaatsen kwamen in het nieuws. Camera's die in het weekend alles registreren. Voor je veiligheid. Maar het roept veel meer op. Mensen voelen zich bekeken. Elke stap wordt gevolgd. Alles wat je doet gezien dooi. onzichtbare ogen. Is God ook zo?

Je kunt elkaar met veel woorden uitleggen dat God ons kent in liefde. Dat Psalm 139 iets moois zegt als er gezongen wordt van een God die mij doorgrondt tot in mijn bot. *Maar om dat mee te maken moet er iets hij onszelf veranderen.*

Voor de spiegel

Je staat ineens voor de spiegel. En God staat naast je. Hij vraagt: wat zie je nu? Kijk eens naar jezelf? Kijk eens naar je leven zoals je dat leidt. Wie ben ik daarin?

Dan neemt God je hij de hand en brengt je mee. terug naar het begin. Naar het plekje dat veilig was en warm. Bij je eerste celdeling in de baarmoeder. Je ziet een embryo. Een hompje van 4 millimeter. Vier weken oud. Gewicht: nog geen gram. Toch klopt al een week een hartje... Alles is aanwezig om uit te groeien... Alles volgens plan. In Gods boek zorgvuldig beschreven en uitgedacht.

Toen... Ja. toen. Wel, zegt God: toen had ik al een plan met jou. Ik was erbij. toen geen mens nog wat wist. *Uw ogen zagen mijn vormeloos begin.* Toen al. Een hoopje cellen. Toen kende God mij. Heeft gekozen voor mijn leven! Is dat nog beangstigend? Hier smelt angst weg om plaats te maken voor iets totaal anders: verwondering.

Maar dat is wel precies de klank van die bekende woorden: God

U kent mij. Geweldig! Hier wordt ik stil van.

Verandering

Wat verandert er nu? Mijn beeld van God verandert. Wie is Hij? Maar ik kan er pas toe komen als ikzelf verander. Wat maakt God zo onbereikbaar? Angst. Een vertekend beeld van wie Hij is. Zolang je God blijft benaderen vanuit een 'moeten' zul je Hem nooit ontdekken.

Het is opvallend hoeveel ruimte de bijbel neemt om ons *eigen leven* te beschrijven. Zoals een leven opengaat tot en met de eerste celdeling in Psalm 139. Waarom al die aandacht? Om ons tot andere gedachten te brengen. Om onszelf te herkennen en God Zelf daarachter te ontdekken. Om in iedere vezel van je eigen bestaan bij alles ook dit te zien: Gods oneindige liefde.

Wedergeboorte

Gevolg is een totaal andere benadering van geloof. Deze God is te groot voor angst als drijfveer. Deze God doen we tekort als je Hem dient vanuit vanzelfsprekendheid. Is het niet tekenend: een baby houdt je na de geboorte niet koel in je armen. Je bent er stil van. Stil van verwondering. Precies dezelfde sfeer past ook hij wedergeboorte. Ook dat is een geboorte: nieuw leven begint. Wij zijn er wat onhandig over en worden zenuwachtig als dit wonder van geloof niet is vast te leggen. Niet in systeem is te brengen. Waar dit besef meer in het kerkelijke leven doordringt ontstaat een ander plaatje. Ouderen en jongeren kunnen ineens elkaar verstaan: in de Geest die levenmaakt.

Angst wordt onderkend. Onpersoonlijk met je geloof omgaan wordt samen herkend als de

dood in de pot. In plaats van zoiets normaal te gaan vinden. Met andere woorden: je zult steeds meer mechanismen gaan ontdekken *die her geloof niet zelf zijn. Al* of niet functioneel. al of niet bij de tijd.

Mechanisme of verwondering?

Het eigene van mechanismen is in dit geval dat ze veel onderhoud vergen. Net als oude stoomtreinen en oude auto's. Je blijft olie geven en poetsen. Altijd wel een nieuw onderdeel nodig om alles draaiende te houden. Mechanisch geloof gaat al net zo. Veel aandacht voor van alles. Maar daarachter wordt gemist waar het precies om gaat. 't Is maar net waar je je denken en doen mee vult. Waar verwondering steeds meer plaats inneemt, verbleken andere zaken. Niet mechanismen worden belangrijk, *maar* liefde en geborgenheid in de naam van Jezus. God zelf komt dichtbij. God wil in Jezus dat we toekomen aan het delen in zijn liefde. Liefde ontvangen en geven. Niet als patroon of verplichting. Maar als levensgroot wonder. *Langzaam maar zeker kunnen we de vanzelfsprekendheid voorbijgroeien. Om te geloven uit liefde.*

Ds. R.J. Meijer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Surhuisterveen

Een Apeldoorns proefschrift uit Kampen

achtergronden

B, Kamphuis, hoogleraar in de dogmatiek en aanverwante vakken in Kampen, is een jaar geleden tot doctor in the theologie gepromoveerd, Het boek gaat van de eerste tot de laatste bladzijde over onze Here Jezus Christus en over de vraag hoe wij Hem kennen. Ik kreeg het boek bijna een jaar later op mijn tafel en haast mij er een recensie van te schrijven. Doel ervan is: voor de lezers van ons blad iets van het boek te presenteren. Om in de termen van de titel te blijven: ik kies voor een benadering 'van beneden'. Een beschrijving 'van boven(-af)' zou mij boven de pet gaan. Een nadere kennismaking met de dogmaticus van onze T.U. in Kampen, die ook lid van de kernredactie van dit blad is.

Hoe kennen we Christus?

Kamphuis heeft onderzoek gedaan naar de opbouw van de leer aangaande Christus, zoals die in de nieuwere dogmatiek opgezet en ingevuld wordt. Hij vraagt naar de methode en inhoud van de christologie. Dal laatste woord is een vakterm die betekent: de leer over (de persoon en het werk, het God en mens zijn van) Christus. In die dogmatiek wordt onderscheid gemaakt tussen een christologie 'van boven' en 'van beneden'. 'Van boven' wil zeggen: methodisch en/of beginnen bij de godheid van Christus. 'Van beneden' zegt: we moeten bij de historische mens Jezus van Nazareth beginnen, omdat we niet meer over Hem weten dan dat. Een voorbeeld om dat te verduidelijken: is dit proefschrift nu een Apeldoornse dissertatie of een Kampense? Het boek is in Kampen geboren en geschreven.

Maar het onderzoek is op gezag van prof. J. van Genderen in Apeldoorn gestart en uitgevoerd. Aan Kamphuis is op gezag van de rector de graad van doctor in de theologie verleend. Een benadering 'van boven' gaat uit van Apeldoorn en zegt: zonder het begin in en gezag van Apeldoorn kan je geen zinnig woord over dit boek zeggen. Het zou er niet eens geweest zijn. De benadering 'van beneden' stelt: je moet het boek nemen, zoals het er ligt; het is duidelijk een product van de mens uit Kampen. Daar is gezwoegd, daar is het product geschreven. De vermelding van Apeldoorn draagt niets bij tot het begrijpen van dit boek. Het voorbeeld lijkt misschien wat oneerbiedig, maar misschien helpt het de vraagstelling te begrijpen. Eerbiedig gesteld: moeten we voor onze kennis van Christus methodisch en inhoudelijk bij de hemel beginnen of op aarde? Rij

het God zijn van de Zoon of bij de meeswording? Hoe kijk je tegen openbaring aan: kijken we door de bril van Jezus' leerlingen naar zijn verschijning onder Israël of komt al onze kennis van Christus uit openbaring voort?

Geloof en dogmatiek

Nu zal de lezer zeggen: dat is toch lood om oud ijzer?! Moet je over zo'n kleine vraag een boek van 500 bladzijden schrijven en daar zo'n 10 jaar aan werken? De vraag die aan het onderzoek voorafging is: Wat is het uitgangspunt van de leer over Christus in relatie met de leer van Gods openbaring? Het antwoord is voor een gelovig mens toch eenvoudig: we mogen Christus leren kennen dankzij het wonder dat de Zoon van God mens geworden is. Dat zegt God zelf ons in de Bijbel en door zijn Geest ook in ons hart! Trouwens, professor Kamphuis komt aan het eind van zijn dikke boek tot geen andere conclusie. Wat heeft de dogmatiek dan voor op de eenvoudige leer van het geloof? Deze boekbespreking is niet bedoeld om dit boek aan elke Reformatie lezer aan te bevelen. Het boek is een speciaal-studie, prima leesbaar voor wie in theologie geïnteresseerd is. Het is glashelder van opzet en stijl van schrijven. Maar je moet wel geïnteresseerd zijn in de moderne dogmatiek. Want daar blinkt het boek in uit en dat maakt het waardevol: in de analyse en in de beoordeling van drie van de grote Duitse theologen van de 20^e eeuw: Karl Barth, Dietrich Bon-

hoeffer en Wolfhart Pannenberg. Kijk, en daarom is dogmatisch zo belangrijk. De vraag die aan het boek ten grondslag ligt, lijkt misschien eenvoudig vanuit het geloof te beantwoorden. Maar het gaat in de dogmatiek juist om doordenking van de geloofsleer met behulp van stevig wetenschappelijke methoden. Het gaat ook om verantwoording van het geloof tegenover de wereld van de wetenschap. Ook tegenover die theologen die een andere kijk op Christus en op de Schrift hebben.

Grote denkers

Kamphuis koos voor de drie genoemde theologen als gesprekspartners. Zij hebben elk op eigen wijze een enorme invloed uitgeoefend, ook op de theologie in Nederland. Het is voor een gereformeerd theoloog belangrijk om de theologische stromingen te kennen en te kunnen wegen. De zin van een academisch proefschrift is: dat de theoloog (in het geval van Kamphuis) zich op het niveau van de universiteiten presenteert. Juist voor de plaats van onze Theologische Universiteit in Nederland is het van groot belang dat de docenten zich als vakmensen aan hun collega's in het vak presenteren. Dan hoeft de lezer aan een andere faculteit of in het veld het niet met de schrijver eens te zijn. Maar het werkstuk moet wel respect afdwingen: het is de moeite waard om naar die dogmaticus uit Kampen te luisteren!

In het boek *Boven en beneden* geeft een grondig overzicht van de leer over Christus bij Barth, Bonhoeffer en Pannenberg. De vraagstelling van het proefschrift lijkt smal. Maar het is, zeg maar, als een trein die door vele landen en tijden rijdt. Door het raampje van die ene vraag krijg je veel

meer te zien dan je verwachtte. Er komen zelfs veel meer theologen en filosofen aan de orde: Schoonenberg, Berkhof, Moltmann, enz. Duidelijk is dat Kamphuis het diepst geraakt is door Dietrich Bonhoeffer. Deze is door zijn verzet tegen het nazisme en door zijn dood aan de galg in 1944 tot een symbool van existentiële theologie geworden. 'Nadenken over de radicaliteit van de navolging bij Bonhoeffer laat dus inderdaad geen ruimte voor vrijblijvendheid', schreef Kamphuis eerder (in het artikel 'Als een verzegelde trein in vreemd land, in *Nuchtere noodzaak*, 129). Bonhoeffer heeft veel fragmentarisch werk nagelaten. Na de oorlog is hij op verschillende wijzen uitgelegd en voor de kar van allerlei theologieën gespannen. Het is de verdienste van Kamphuis dat hij verfrissend sympathiek en zorgvuldig met Bonhoeffer's werk omgaat en dat hij het biografisch aspect op boeiende wijze laat meespreken (p. 207-296). Dat sluit kritiek niet uit. Kamphuis' conclusie is onder meer: Bonhoeffer heeft geen sterke leer van de openbaring als gevonden in de Schrift, zodat de kennis van Christus te weinig concreet is. Hij ziet in Christus Gods aanwezigheid wel heel sterk in onze werkelijkheid, maar dat blijft een wat vage gedachte. Zeg maar, een gedachte 'van bovenaf' die geen handen en voeten krijgt in het christenleven. De menswording van Christus heeft alles met het doel, de verzoening van onze zonden, te maken. En dat komt bij Bonhoeffer tekort.

Het is jammer dat de auteur niet nader op het boek *Jezus Kurios. De christologie als hart van de theologie* van A. van de Beek is ingegaan. De titel wordt wel genoemd, maar het was pas korte tijd verschenen toen Kamphuis

zijn werk afrondde (zie p. 486). Dat geldt wel voor H. Kuiterts boek, *Jezus: nalatenschap van het christendom* uit 1998 (p. 492v). Ik had graag meer van Kamphuis over Van de Beek gehoord, omdat ik bij de laatste parallellen met Bonhoeffer meen te vinden. Het overige werk van de Leidse dogmaticus wordt overigens wel grondig verwerkt. Professor Kamphuis bewijst in dit boek dat hij een brede en grondige kennis van de dogmatiek heeft. Hij kent de problemstellingen, de geschiedenis, de filosofische vragen aan de theologie. Hij treedt in gesprek met de grote denkers van deze tijd. Dat is de waarde van dit proefschrift en van de investering die docent Kamphuis pleegde. Hij heeft zich ingewerkt en presenteert zich nu. Startklaar voor de volgende fase in zijn werk.

God geopenbaard in het vlees

Wat is de winst voor de gereformeerde dogmatiek? Kamphuis' eigen dogmatisch standpunt is: het *methodisch* startpunt van onze kennis van de Here Jezus ligt niet 'boven' in filosofische redeneringen over God en ook niet 'beneden' is een zoektocht naar de historische Jezus. Wat de methode betreft zal je altijd moeten uitgaan van de openbaring van God, zoals die in de Schrift tot ons komt. In de openbaring is 'boven' en 'beneden' op een wonderlijke manier verweven. Gods spreken komt wel van boven, maar Hij spreekt hier op aarde.

Naast de methode van denken is er ook de *inhoud* van de leer over Christus. Bij de omschrijving van die inhoud gaat Kamphuis opnieuw uit van zijn vraagstelling. Hij kiest dan met overtuiging voor 'boven'. Het inhoudelijk uitgangspunt van de

leer over Christus ligt "boven", en wel in de eerbiediging van de godheid en preëxistentie van Christus.' Kamphuis wijst voortdurend op de Bijbel als openbaring. Zonder openbaring kan je Christus niet kennen.

Ik haal een mooie samenvatting aan: 'Hier gaat het erom duidelijk te maken dat de afwijzing van het methodisch dilemma "van boven of van beneden" de enig begaanbare weg wijst, de via revelationis [de weg van de openbaring, EAdB]. Op deze weg zijn wij geboden aan autoriteit, zonder dat dit tot blinde onderwerpin; leidt [zegt hij contra Kuilel, EAdB]. Want God overtuigt ons door zijn Geest. Op deze weg wordt onze ervaring niet uitgeschakeld, maar juist als ervaring van God en zijn werk pas mogelijk gemaakt. Toch blijft die ervaring altijd afhankelijk van Gods openbaring. Alleen de Levende god kan ons, die midden in de dood zijn, het Leven doen kennen' (p. 4733).

Op dit punt noteer ik een vraag. Had de auteur op dit punt van openbaring en ervarings niet iets dieper kunnen doorstoten? De menselijke ervaring komt toe, begint bij de openbaring. Maar is de menselijke geest niet meer betrokken in de erkenning van de openbaring? Inderdaad. 'God overtuigt ons door zijn Geest', ook van wie Christus is. Maar moeten we niet dieper doorspekken over de actuele openbaring van God aan en in ons hart? Net zoals we van de Schriften zeggen dat 'de Heilige Geest in ons hart getuigt dat zij van God zijn' (art. 5 NGB). De openbaring in en door de Bijbel kan makkelijk als iets buiten mij ervaren worden. Ik had in het slothoofdstuk op dit punt graag meer geleerd. Het Woord is levend. Christus leeft in mij! Hoe moet ik dat verder doordenken?

De zoon van God

Ik wil nog op een punt illustreren dat de vraagstelling van Kamphuis' boek van direct belang is. Hij besteedt ook aandacht aan het boek van zijn collega J. van Bruggen. Onder de titel *Het evangelie van Gods zoon* schreef die een tweede themadeel bij de reeks commentaren op de 4 evangelieën. Aan de titel viel direct de kleine letter in het woord 'zoon' op. Bij lezing bleek dat een bewuste en consequent volgehouden keuze. Van Bruggen wilde daarmee uitdrukken: als de Here Jezus in het NT 'zoon van God' genoemd wordt, is dat altijd in verbinding met de geboorte uit de maagd Maria. De nieuw-testamenticus wees erop dat in de dogmatiek de naam 'Zoon van God' vaak is in gebruik gemaakt van zijn menswording en vooral gebruikt is (in tegenstelling met het NT-ische spraakgebruik) voor het Zoon zijn van eeuwigheid. Op die manier staat het bijv. ook in v/a 33 van de Catechismus.

Het is fraai om te lezen hoe Kamphuis met zijn collega in discussie gaat (p. 489v). Hij geeft Van Bruggens bedoeling het volle pond, maar corrigeert toch. Hij wijst op Hebr. 1 waar van de Zoon gezegd is: 'door wie Hij ook de wereld geschapen heeft'. Het gaat om de heerlijkheid van de Zoon boven de engelen. Ik wijs ook op Joh. 1 waar Christus 'de eniggeboren Zoon van God' genoemd wordt. Van Bruggen legt ook deze term vanuit Christus' geboorte op aarde uit. Inderdaad wordt in het Oude Testament de Verlosser niet vaak als 'Zoon van God' beloofd. Maar het heeft toch ook enorme betekenis dat Christus ons God als Vader leert kennen. En dan ook als zijn Vader, die Hij van huis uit beter kent dan welk mens ook. Van Bruggen ontkent beslist niet

dat onze Verlosser van eeuwigheid God is. Het gaat hem puur om de verheldering van de taal van het Nieuwe Testament in het spreken over de 'zoon van God'. Kamphuis is dus van oordeel dat in het NT óók boven de menswording uit van de Zoon sprake is. Wat is de betekenis van dit onderwerp voor zijn studie! Dat Van Bruggen aangetoond heeft dat er in de naam 'zoon van God' alle reden ligt om over Christus te spreken als God die op aarde is gekomen om ons te verlossen. Tegelijk blijkt in het gebruik van deze titel ook hoezeer Christus van boven komt. 'Hij is hier de heerlijke Zoon van God, die mens geworden is om zijn heerlijkheid hier te laten stralen', schrijft Kamphuis (492). Kamphuis' kritiek op Van Bruggens standpunt is correct en mild.

Toch valt mij op dat een van de conclusies van zijn proefschrift a.w. haaks op staat. De tweede stelling, hierboven al genoemd, luidt immers: 'Het inhoudelijk uitgangspunt van de christologie ligt "boven", in de eerbiediging van de godheid en de preëxistentie van Christus' (preëxistentie: dat de Zoon al bestond voor de inenswuring). Daarin klinkt niets meer door van de bedoeling van zijn collega, nl. dat de inhoud van het zoonschap juist in de openbaring in Jezus' leven hier beneden tot bloei komt. Wel in de eerbiediging van de godheid, maar met duidelijk minder nadruk op de preëxistentie van Christus.

Ik zou de conclusies ten aanzien van methode en inhoud meer parallel geformuleerd hebben, zodat ook in de tweede de openbaringsleer genoemd was. Bijvoorbeeld zo: Het inhoudelijk uitgangspunt van de christologie ligt 'boven', in de eerbiediging van de godheid van Christus, in wie God zich openbaart en ons aanspreekt.

Ik miste op p. 486 een woord. Het gaat over Anselmus, vergeleken met Calvin. Ik lees r. 16-18 zo: 'Dat gaat toch duidelijk verder dan Calvin[;] maar het begrijpen is toch ingeklemd tussen geloof dat op openbaring steunt en nadere openbaring [zoekt]'. Ik mis ook een persoonsregister. De inhoudsopgave is weliswaar gedetailleerd, maar een flink aantal namen, ook van dichters (bijv. Jean Pierre Rawie, p. 472v) en klassieke auteurs is moeilijk te vinden. Maar dat is kleingoed. Het boek is bijzonder goed verzorgd en vertoont maar een enkele drukfout.

Personalia

De schrijver is inmiddels 50 jaar oud. Nadat hij drie gemeenten als predikant diende is hij in 1987 tot hoogleraar en opvolger van zijn vader, J. Kamphuis, benoemd. Kamphuis **B** koos in zijn schooljaren niet voor de Avakken, maar ging de exacte kant uit. Hij is begonnen met wis- en natuurkunde, maar zwenkte na een jaar naar de theologie. Zijn boek bewijst dat hij de aanleg voor het exacte niet verloor heeft. Hij geeft blijk van inzicht in de filosofie en heeft een helder analytisch vermogen. Zijn veelzijdigheid komt uit in zijn voorliefde voor de ornithologie (het 'schouwen' van vreemde vogels), maar ook in zijn kennis van de literatuur die zijn betoog af en 'toe op verrassende wijze illustreert, vooral met analyses van Dostojewski. Het is bijzonder fijn dat Kamphuis **zich** zo grondig ingewerkt heeft in het uitgestrekte terrein van de dogmatiek. Hij heeft vorig jaar zijn proeve van bekwaamheid afgelegd en, zoals in vroeger tijd de leerlingschilder, zijn 'meesterwerk' afgeleverd. Het is door de gildenmeesters

in de stad Apeldoorn gekeurd en in orde bevonden. Hij heeft zich ook gepresenteerd aan zijn vakgenoten, ook buiten de kleine kring van de gereformeerde dogmatici. Dat deed hij juist door een drietal theologen uit het Duitse taalgebied op eerlijke wijze te analyseren. Daarmee heeft de dogmaticus van Kampen zich gezag en recht van spreken verworven. Dat is belangrijk voor de academische inbedding van onze Theologische Universiteit.

Na deze eerste periode van onderzoek en onderwijs mogen we op het gebied van de dogmatiek veel van Kamphuis verwachten. Als u voor de hogeschool bidt, moet u ook vragen of God hem een nieuwe periode van gezondheid en werkkraft geeft. Want de geloofsleer is voortdurend in beweging. Van allerlei kant worden vragen gesteld bij de oude gereformeerde dogmatiek. Er is ook in de pastorieën, grote behoefte aan zijn inzichten en de schriftelijke vruchten daarvan.

Tenslotte, dat de Kamper dogmaticus aan de T.U. in Apeldoorn promoveerde is een teken van samenwerking tussen de twee opleidingen. Laten we hopen dat de toenadering tussen de twee kerkverbanden gelijke tred houdt met de samenwerking tussen de opleidingen tot de dienst van het Woord. Op dat die toenadering sneller gaat, zodat de kerken de 'drive' achter de opleiding zijn. Want zo hoort het ook.

Dr. E.A. de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zeist

nieuw uitgekomen

Ongelineerd door P. Los.

Dit boekje is een nieuwe bundel met verhalen en gedichten van de christelijke psychiater Piet Los. Eigenzinnig en eigentalig weet deze publicist zijn lezers te prikkelen. Wat is vreemd? Wat is gek? Aan de hand van verschillende parabels wil de auteur de lezers een spiegel voorhouden. Daarbij schuwt hij niet om heilige huisjes om te duwen en vermeende zekerheden in twijfel te trekken.

Uitgeverij Voorhoeve Kampen, f 17,90 (62 blz.)

Begrijp je doop...en wees gered door F.J. van Hulst.

Over het doopformulier wordt niet vaak gesproken. Ds. Van Hulst deed dat wel, omdat hij het hard nodig vond. Hij constateerde in zijn pastorale praktijk vaak misverstanden rond de doop. In zijn preken, die in dit boekje verzameld zijn, laat de auteur zien dat de doop niet automatisch tot een persoonlijke relatie met God leidt. Het is wel een uitnodiging, om bewust Gods beloften te aanvaarden en zijn koninkrijk te vinden.

Uitgeverij De Vuurbaak Barneveld, f 24,75 (134 blz.)

VAN KWEEKVIJVER NAAR GAVENGERICHTHEID

G. Markerink

evangelisatie en zending

Kerken *zijn* zich bewust van noodzakelijk kader om de komende decennia te kunnen overleven. De vraag is: hoe ontwikkel je kader? Dat kan via taakgericht opleiden, ook via gaven gericht. Dit artikel legt uit welke rol GemeenteNproject, een nieuw fenomeen op kerkelijk erf, daarin speelt.

Kweekvijver

Het is juni 1991. Voor het eerst van mijn leven maak ik een kerkenraadsvergadering mee. Op de agenda staat o.a. een aktiepunt voortkomend uit de strategische conferentie van afgelopen winter. De kweekvijver.

De agenda is zo groot, dat dit punt over de zomer getild wordt. Na de zomer wordt het kort aangevoerd. "Wat is dat, kweekvijver? Wat wil je ermee"? Tot ik vorig jaar de kerkenraad verliet keerde het punt kweekvijver ongeveer elke twee jaar terug op de agenda. Bedoeld werd mensen voor te bereiden om tot het ambt geroepen te worden. Het belang van een kweekvijver werd onderkend. De moeite om voldoende mensen voor het ambt te vinden is alom een plaag, dus ook in onze kerk. "En", zo was de stelling "als je ze niet kunt vinden, moet je ze opleiden". Logisch. Toch kwam onze kerkenraad er niet toe om de knoop door te hakken tot het opleiden van mensen. Het tegenmotief was, dat iemand door Christus geroepen wordt en dat je zo iemand niet een voorzet moet geven tot voorsortering op het ambt.

Het gat na belijdenis

Tegelijk speelde jaar in jaar uit een andere discussie: wat doe je met de mensen, die belijdenis hebben gedaan en daarna in een gat vallen? Kun je ze doortillen naar een relevante plek in de gemeente? Jongvolwassenen catechese is een idee, maar zet te veel aan tot de oude vertrouwde ontvangende houding in plaats van een verantwoordelijkheids houding.

Elk mens wil zich nuttig voelen. In de praktijk zien wij mensen, die na binnenkomst in de gemeente iets gaan doen, een stukje veaantwondelijkheid krijgen en dan opbloeien.

Gaven die jongeren inbrengen

Naast de lijnen van kaderontwikkeling en begeleiding van mensen in een overgangsfase vragen kerkenraden zich in toenemende mate met verlegenheid af: hoe schakelen we de jongeren in. Vergeten wordt de vraag: *Wat hebben zij ons te bieden?* Een kandidaat voor GemeenteNproject vraagt zich af: "Mijn beschikbaar stellen in mijn gemeente spreekt mij enorm aan, maar

tegelijk voel ik me op m'n 23e overall tussenin staan. ik wil wel verantwoordelijkheid, maar wil men mij zo zien"?

.longeren willen erkenning om wie ze zijn. Uit poede gesprekken merk je dan al gauw, dat ze best wel diep begaan zijn met de gemeente, omdat ze heel goed in de gaten hebben dat het daar om wezenlijke dingen gaat; het gaal om hun Heer.

Alom hoor je, dat jongvolwassenen met nicuwe iddeen ruimte moeten hebben om hun gaven in te zetten in de gemeente. "En dan geef je ze die gelegenheid" vertelde onlangs een teleurgestelde ouderling uit een gemeente mij, "en dan komt er niks van terecht". Waarom niet? Wat is de oorzaak dat er zo gemakkelijk langs elkaar heen gepraat wordt, en men eigenlijk elkaars verwachtingen niet kent? De omgang met elkaar in de gemeente moet meer eigentijds. Wij komen uit een traditie waarbij in de gemeente van hoven naar beneden wordt gecommuniceerd. Tijden veranderen. Gemeentelieden zijn nu zelfbewuste en ontwikkelde mensen geworden. Zij willen serieus genomen worden door de leiding, maar tegelijk gedragen ze zich alsof ze nog in hun vorige periode leven met een gedragspatroon dat uitgaat van "Ik moet omhoog kijken, want daar komen de beslissingen vandaan (en dus de creativiteit die ik zelf had willen inbrengen)". Christus brengt zijn gemeente in allerlei pluimage samen, jong en oud. Elk heeft zijn gaven. Al die gaven bij elkaar maken die gemeente tot een wonderlijke

compleetheid. Het doel van Christus' gemeente is om te groeien vanuit Hem, tot Hem. Dat gebeurt alleen als alle geleidingen Iim kracht (lees genade-gaven) in liefde inzetten (Ef 4: 15,16).

Leerschool

Op kerkelijk ert verschijnt een nieuw instrumentarium aan de horizon. nl. GemeenteNproject. Eikele jaren geleden concludeerden E&R medewerkers: "wij hebben geen plek in de gemeen-te. Wij zetten onze capaciteit, tot nu toe in op een camping, kunnen we ook binnen onze gemeente aan de slag? Dal zouden we best wel willen". Vanuit die constatering werd een concept uitgewerkt voor een leerschool voor jonge mensen. GemeenteNproject wil jonge menseti uit het hele land, die zich aan Christus beschikbaar willen stellen, in weekeinden bijeen brengen om kadervorming mee te geven.

Doel is, dur elke deelnemer zich bewust wordt van de bedoeling van de Hcrc met een gemeente. En welke mogelijkheden de door de Hcrc geschonken genadegaven bieden, hoe die in de eigen gemeente inzetbaar zijn. De officiële missie van GemeenteNproject luidt dan ook: Gemeentenle-den toerusten tot christenen, die hun omgeving in beweging zetten. Voor de één zal dat op het vlak van geloofsgesprekken zijn, voor de ander hulpverlening, voor weer een ander public relations van de kerk, en ga zo maar door. Zo wil GemeenteNproject een ontdekkingstocht en leerschool zijn voor jonge mensen.

Waf kerkenraden niet lukt, kunnen leeftijdgenoten wel

Naast het herkennen van die gaven is het vertrouwen van de

kerkenraad nodig in zijn broeders en zusters, die iets gevraagd of ongevraagd lol stand brengen. Daarom wil GemeenteNproject nauw samenwerken met kerkenraden. Geïnteresseerden kunnen alleen meedoen na overlegging van een aanbevelingsbrief van hun kerkenraad.

Er is nog een ander belang voor kerkenraden GemeenteNproject te steunen. Wekelijks komt men in aanraking met mensen, vooral jonge mensen, die Jezus Christus niet meer willen volgen. Praten en afspraken maken helpt niet meer. De contactlijnen breken af.... en daar sta je dan als die-naar van Christus met lege handen. Juist de leeftijdgenoten van deze jonge mensen zijn vaak wel in staat het lijntje open te houden. Ze verstaan elkaars taal en elkaars diepste verlangens. Met zijn enthousiasme kan de ene jongere de andere meenemen op de weg van Jezus Christus.

Levende kerken

De kerken zitten niet te wachten op rigoureuze vernieuwingen, wel op krachten van de Heilige Geest die mensenharten vernieuwen en de kerken levend houden. Daarom wil GemeenteNproject aansluiten bij de bestaande gemeentepraktijk. Voortbouwen in de lijn van 400 jaar Gereformeerde Kerken in Nederland, dat zijn kerken die verbinding zoeken met de wereld van hun tijd. Wij met de wereld anno 2001.

GemeenteNproject is een werkgroep van Deputaten Toerusting evangeliserende gemeente in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt).

Het kader van GemeenteNproject wordt gevormd door: Klaas Koelewijn, IT-consultant uit Tiel, Joan Bosma, leerkracht uit Zwolle, Arnout Francke, student theologie uit Zwolle, Gerard Markerink, marketingadviseur uit Maastricht.

in het weekeinde van 24/25 nov zal een Landelijke Manifestatie plaatsvinden in Herberg Elst (Utr). Aanmelding via: www.GemeenteNproject.nl of Klaas 0344-633 777 of Gerard 043-36 30 120.

LIED 319: LOOFT GOD, DIE ZEGENT AL WAT LEEFT

J. Smelik

lied van de week

"Looft God" – met deze oproep begint elk couplet van gezang 319 uit het *Liedboek voor de Kerken*. Na de aansporing om God te loven wordt in elk vers verteld om welke redenen Hij geprezen moet worden. In de eerste strofe worden drie redenen genoemd. De eerste reden is dat God zijn zegen geeft aan al wat leeft. Let wel, Gods zegen is niet allen op mensen, maar op heel de schepping. Want God ziet niet alleen om naar zijn volk, maar naar al het geschapen leven (vgl. o.a. Gen. 1:22, Deut. 7:13, Ps 65:11, 104:30, 132:15). De tweede reden is dat Hij "de heemlen Heer" is. Als laatste reden wordt genoemd dat Hij tussen ons zijn woning heeft. De laatste twee redenen worden in de laatste regel ("Die ver is, is nabij") eigenlijk in andere bewoordingen gezegd: God is ver (in de hemel) maar tegelijkertijd is Hij nabij.

In het tweede couplet wordt de kerk voorgesteld als een schip. Hiermee grijpt de dichter, J.W. Schulte Nordholt (1920-1995), terug op een beeld dat in de kerkgeschiedenis baker en op diverse manieren is gebruikt. We kunnen bijvoorbeeld denken aan het Middeleeuwse lied "Es kommt ein Schiff, geladen" (vgl. *Liedboek gez.* 11h), maar ook aan lied dat uit een totaal andere hoek komt, namelijk het bekende "t' Scheepken onder Jezus' hoede" van de negentiende-eeuwse predikant C.S. Adama van Scheltema. Het *beeld* is niet alleen gebruikt als metafoor voor de kerk, zoals wel gebeurd in het lied van deze week. Maar het

voert te ver daarover hier uit te weiden.

Dat men het beeld van het schip meer dan eens in verband bracht met de kerk, is niet verwonderlijk: de gemeente kwam immers samen in een gebouw waarvan de hoofdruimte 'het schip' genoemd werd. Het schip als metafoor voor de kerk grijpt min of meer terug op de Ark van Noach (Gen. 7) en op het evangelieverhaal over de storm op het meer (Matt. 8:23vv, Marc. 4:35vv en Luc. 8:22vv). Boodschap van het beeld is dat God zijn kerk (het schip) bewaart door alle stormen heen. De Heer biedt het kerkschip behouden vaart en zal het veilig naar de haven (lees: nieuwe hemel en aarde) loodsen.

In het tweede couplet wordt God de hartslag van ons werk genoemd. Dat wil zeggen: Hij is de vitale en cruciale levensader waardoor ons werk überhaupt bestaat en kan voortbestaan.

Het is immers de Heer die een goed werk in ons is begonnen en die dit tot het einde toe zal voortzetten (Fil 1:6). God Zelf is actief werkzaam wanneer wij iets bewerken (Fil. 2:13), want – om het in de woorden van Johannes 15:5 te zeggen – "zonder Mij kunt gij niets doen".

Het derde vers borduurt voort op het tweede. Allereerst door de heilspraak van het kerkgebouw als metafoor voor de kerk opnieuw op te pakken. Ging het in strofe 2 om het schip van het kerkgebouw, hier gaat het over de kerktoren als "de vinger Gods" die ons voortdurend opmerkzaam maakt van de we;

die we moeten gaan: naar de hemel en liet eeuwige leven. In het vierde vers en het begin van het vijfde couplet gaat het heel specifiek over de kerkdiensten, waar God tot ons spreekt en waar Hij op onze lofprijzing wil tronen (Ps. 22:4), en waar Mij in woord en sacrament hij ons vorstelijk resideert. Opvallend is dat de laatste twee versregels van de slotstrofe niet meer in de wij-vorm maar in de ik-vorm staan. Of eigenlijk is dat niet zo opvallend voor wie de psalmen kent. Want daar treffen we bij uitstek aan dat de enkeling ("ik") niet los te koppelen is van de gemeenschap ("wij". Israël, volk van God). Die twee kunnen we niet legen elkaar uitspelen.

Het lied kan op verschillende momenten in de dienst een zinvolle plaats ontvangen. Zowel als aanvangslied alsook als lied voor hij het avondmaal. Dit laatste niet alleen omdat in het lied sprake is van sacramenten, maar ook vanwege de eschatologische noties.

Melodie

De melodie die hij het lied gebruikt wordt, hoorde oorspronkelijk bij het lied 'Nun danket all und bringet Ehr', en werd gecomponeerd door één van de meest belangrijke componisten van liedmelodieën uit het protestantisme: Johann Crüger. Onder de meer dan zeventig melodieën, die hij componeerde, zijn verschillende erg populair geworden. Iedereen kent de melodie

van 'Jesus, meine Freude' (LvK 428), 'Nun danket alle Gott' (GK gez. 35) en 'Jesus, meine Zuversicht' (GK gez. 20)

Crüger werd in 1598 in Groß Breesen en overleed in 1662 te Bei-lijn. Tijdens zijn jonge jaren maakte hij vele, uitgebreide studiereizen. In Wittenberg studeerde hij theologie, maar hij werd al in zijn tijd vooral geroemd om zijn compositorische vaardigheden. Crüger werd cantor van de Berlijnse Nicolaikirche en leraar van het Grauen Kloster in Ber-

lijn. En 1657 werd de bekende lieddichter Paul Gerliardt predikant van de Nicolaikirche, en met hem bouwde Crüger een hechte vriendschap op.

In 1647 gaf Crüger een liedbundel uit onder de titel: *Praxis pietatis melica. Das ist: Übung der gottseligkeit in Christlichen und trostreichen Gesängen, Herrn D. Martini Lutheri fürnehmlich, wie auch anderer vornehmer und gelehrter Lente ordentlich zusammengebracht*. Het werd een bijzonder populaire bundel, zoals

blijkt uit het gegeven dat er de bundel maar liefst vierenveertig keer herdrukt werd. Eén van de melodieën uit deze bundel is 'Nun danket all und bringet Ehr'.

Behalve bij het lied 'Looft God, die zegent al wat leeft' wordt de melodie in het *Liedboek voor de Kerken* ook gebruikt bij gezang 63 ('De Heer verschijnt te middernacht'). Dit lied is in deze rubriek al aan de orde geweest (zie *De Reformatie* van 9 januari 1999). Waarschijnlijk zullen we de melodie nog wel kennen, en anders is hij snel aangeleerd want moeilijk is hij allerm minst. Dit komt mede omdat de melodie sterk verwant is aan de Geneefse psalmmelodieën. Deze melodieën kende Crüger door de Duits-lutherse vertaling van het Geneefse psalter van Ambrosius Lobwasser uit 1565. De aanvang van de eerste regel doet sterk denken aan de melodie van psalm 66/98/118. De laatste twee regels vertonen enige verwantschap met psalm 74/111h.

Dr. J. Smelik is musicoloog/hymnoloog en woont in Zuidhorn

Kopiëren van dit artikel is toegestaan, maar een uitsluitend kopiëren van het lied is niet geoorloofd.

319 Looft God, die zegent al wat leeft

wijze: Nun danket all und bringet Ehr

Johann Crüger 1653

1 Looft God, die ze - gent al wat leeft,
der heemlen Heer is Hij,
die tus - sen ons zijn woning heeft.
Die ver is, is na - bij.

- 2 Looft God, Hij stuurt het schip der kerk,
dat naar de morgen vaart.
Hij is de harts slag van ons werk,
Hij houdt het welbewaard.
- 3 Looft God, zijn vinger wijst ons aan,
een toren in de tijd,
dat het ten hemel toe moet gaan,
en gaat in eeuwigheid.
- 4 Looft God, want Rij spreekt onze taal,
Hij troont op onze lof.
In woord en doop en avondmaal
houdt Hij bij ons zijn hof.
- 5 Looft God, die ons aan tafel vraagt,
loof bruid, uw Bruidegom.
Ik loof U die mijn leven draagt,
o lieve God, ik kom.

J.W. Schulte Nordholt (1920-1995)